

Najważniejsze obserwacje awifaunistyczne na Śląsku w roku 2017

The most important avifaunistic observations in Silesia in 2017

Niniejsze opracowanie przedstawia zbiór najistotniejszych, zdaniem Redakcji, obserwacji ptaków dokonanych w 2017 r. w granicach Śląskiego Regionu Ornitologicznego (Wuczyński i Kołodziejczyk 2013). Zestawienie obserwacji zostało przeprowadzone w oparciu o dane zgromadzone w Kartotece Awifauny Śląska (KAŚ 2018), w serwisach internetowych clanga.com oraz ornitho.pl, a także w raporcie Komisji Faunistycznej (2018). W dziale „Obserwacje fenologiczne” przedstawiono stwierdzenia ptaków wyróżniające się nietypowym dla danego gatunku terminem obserwacji na Śląsku. Są tu więc wspomniane szczególnie wczesne przyloty, późne odloty czy też nietypowe przypadki zimowania. Dział „Obserwacje dużych stad” stanowi zbiór obserwacji wyjątkowo dużych skupisk ptaków danego gatunku w skali regionu, zwłaszcza stad rekordowo dużych bądź bliskich rekordom uzyskanym w poprzednich latach. W końcu dział „Obserwacje gatunków rzadkich” prezentuje wykaz obserwacji gatunków, które spotykane są w regionie śląskim wyjątkowo. Zestawiono tu więc gatunki, których liczba stwierdzeń nie przekracza dziesięciu, takie które stwierdzono po dłuższej przerwie oraz takie, których pojawy w roku sprawozdaw-

czym były szczególnie liczne w porównaniu do poprzednich sezonów. Zwrócono również uwagę na gatunki nieliczne, widywane na Śląsku niemal corocznie, a których wyjątkowo w opisywanym sezonie nie stwierdzono.

W 2017 r. zaobserwowano jeden nowy gatunek dla Śląskiego Regionu Ornitologicznego – siewkę złotawą *Pluvialis fulva*. Wykryto również pierwszy pewny przypadek łęgu karolinki *Aix sponsa*. Na uwagę zasługują także druga, po 33 latach przerwy, obserwacja orła stepowego *Aquila nipalensis*, jak również drugie stwierdzenie świstunki iberyjskiej *Phylloscopus ibericus* na Śląsku. Wyróżnić należy także trzecie stwierdzenie „pierwiosnka syberyjskiego” *Phylloscopus collybita tristis*, obserwowanego w dodatku w nietypowym dla niego okresie fenologicznym. W ubiegłym roku dokonano aż sześciu obserwacji orlicy *Ichthyaetus ichthyaetus*, a liczba stwierdzeń czeczotki tundrowej *Acanthis hornemanni* (14) podwoiła łączną sumę dotychczasowych stwierdzeń tego gatunku w regionie.

Uwzględniając najbardziej aktualne zmiany w składzie gatunkowym krajowej awifauny (Stawarczyk 2018) do końca 2017 r. lista awifauny Śląskiego Regionu Ornitologicznego liczyła 382 gatunki.

Obserwacje fenologiczne

Bernikla białolica *Branta leucopsis* jest gatunkiem, który na Śląsku obserwowany jest przede wszystkim w okresie jesienno-zimowym, zwykle od października do końca marca (Obserwacje faunistyczne 2011-2012). Stwierdzenia późnowiosenne i letnie należą do wyjątkowych. W 2017 r. dokonano aż czterech obserwacji z tego okresu. W dniach 20-22.05 widziano 2 os. na Stawach Landek, pow. bielski (K. Liersz-Żelasko, J. Gil), 26.05 – 1 os., na stawach Sanie, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz), 11.06 – 1 os. na stawach Goliszów, pow. legnicki (T. Maszkało, R. Fudalej), a między 15.08 a 15.01.2018 jeden osobnik przebywał w Dziergowicach, pow. kędzierzyńsko-kozielski (Ł. Berlik i in.). Niewykluczone, iż część tych stwierdzeń dotyczy tych samych, przemieszczających się ptaków. Nietypowe daty obserwacji mogą świadczyć o nienaturalnym pochodzeniu osobników. Mogą to być także koczujące ptaki pochodzące z rozwijającej się od niedawna populacji lęgowej u wybrzeży Bałtyku i Morza Północnego, a więc terenów dużo bliższych Śląskowi niż Svalbard, Nowa Ziemia czy Grenlandia, gdzie występuje zdecydowana większość światowej populacji gatunku (Feige i in. 2008).

Migracja jesienna **gęsi małej *Anser erythropus*** rozpoczyna się w Polsce zwykle dopiero w październiku. Najwcześniejsze obserwacje w kraju miały miejsce w ostatnich dniach września, a do 2014 r. odnotowano zaledwie trzy stwierdzenia z tego miesiąca (Stawarczyk i in. 2017). W 2017 r. dokonano czwartej wrześniowej obserwacji – 30.09 widziano dorosłego ptaka w rezerwacie przyrody „Łęczczok”,

pow. raciborski (M. Buchalik). Najwcześniejsza odnotowana jesienna obserwacja w Polsce miała miejsce zaledwie jeden dzień wcześniej – 29.09.2002 na stawach Jamnik w Dolinie Baryczy (Stawarczyk i in. 2017).

Kropiatka *Porzana porzana* jest gatunkiem przylatującym z zimowisk zwykle w połowie kwietnia. Najwcześniejsze odnotowane przyloty na Śląsku pochodzą z pierwszych dni kwietnia – np. 1.04.1982 pod Miliczem (J. Witkowski; Dyrz i in. 1991). Jedyną wcześniejszą obserwacją uzyskaną w kraju jest ta z 12.03.1994, ze Stawów Przygodzickich w Wielkopolsce (M. Matysiak; Tomiałojć i Stawarczyk 2003). W 2017 r. dokonano aż dwóch marcowych obserwacji kropiatki na Śląsku: 26.03 – słyszano samca na stanowisku lęgowym w rezerwacie przyrody „Zabór Wielki”, pow. średzki (A. Kąkol), a 31.03 widziano jednego ptaka przy zalanym zapadlisku kopalnianym w Bytomiu-Miechowicach (S. Beuch). Podobna fenologia przylotu kropiatki notowana jest również w regionach z dużo większym udziałem odpowiednich siedlisk lęgowych dla tego gatunku – np. na Północnym Podlasiu, gdzie pierwsze osobniki obserwowane są również dopiero w kwietniu, a najwcześniejszych obserwacji odbywających się samców dokonano 30 i 31.03 w obfitującym w wysokie stany wody na bagnach sezonie 2010 (Grygoruk i Niedźwiecki 2011).

Obserwacja **czajki towarzyskiej *Vanellus gregarius***, przebywającej w dniach 31.10-7.11 na stawach Wielikąt, pow. wodzisławski (Nagler i in.), była drugą najpóźniejszą obserwacją na Śląsku i trzecią najpóźniejszą w kraju. Późniejsze stwier-

dzenia miały miejsce jedynie 15.11.2014 na stawach Stawno w Dolinie Baryczy (K. Zięba i in.; Komisja Faunistyczna 2015) oraz w dniach 27.09-19.11.2010 w Zagórze na Pomorzu Zachodnim (Jasiński i in. 2012).

Szlamnik *Limosa lapponica* jest na Śląsku nielicznym gatunkiem przelotnym, obserwowanym praktycznie wyłącznie w trakcie migracji jesiennej. Do 1988 r. zanotowano raptem jedno stwierdzenie wiosenne i to w 1929 r. (Dycz i in. 1991). Dopiero w latach 90. XX w. dokonano kilku kolejnych obserwacji (Tomiałojć i Stawarczyk 2003), a we współczesnej KAŚ znajdują się tylko dwa takie stwierdzenia – jedno z 12.05.2012 ze Zbiornika Nyskiego i drugie z opisywanego 2017 r.: 30.04-02.05 widziano do dwóch osobników na stawach Landek, w dolinie górnej Wisły (R. Tkocz, J. Gil, A. Kos).

Seria łagodnych ostatnio zim na Śląsku sprzyja coraz częstszym obserwacjom gatunków, których zimowanie w regionie zdarza się sporadycznie lub niemal wcale. Niewiele jest ptaków siewkowych, które podejmują próby zimowania w naszym kraju. Np. **batalion** *Calidris pugnax* zimuje w Polsce skrajnie nielicznie. Za taką próbę można uznać przebywanie 1-5 ptaków w okresie 3.12.2017–6.01.2018 na stawach Jamnik w Dolinie Baryczy (W. Lenkiewicz, G. Orłowski). Przelot jesienny tego gatunku w Polsce przeciąga się czasami do pierwszej dekady grudnia jednak obserwacje z końca miesiąca można uznać już za próbę zimowania. Wcześniej wykazano dwie takie obserwacje, obie na terenie Śląska: 22.12.1990 jeden ptak na Wrocławskich Polach Irygacyjnych (P. Kołodziejczyk) i 26.12.2015 również

pojedynczy osobnik na stawach Jamnik (W. Lenkiewicz). Prawdopodobnie jedyna styczniowa obserwacja w Polsce to stado 27 os. widzianych 17.01.1974 w Poznaniu (Tomiałojć i Stawarczyk 2003).

Wraz z niewielkim stadem batalionów na stawach Jamnik obserwowano również próbę zimowania grupy **biegusów zmiennych** *Calidris alpina*. Do 6 osobników obserwowano tam w okresie 30.12.2017–4.01.2018 (W. Lenkiewicz). Gatunek zimuje w Polsce nieco częściej niż batalion, jednak prawie wyłącznie na wybrzeżu. Jedyna obserwacja z głębi lądu dotyczy osobnika widzianego 13.01.1983 na Zb. Nyskim (Tomiałojć i Stawarczyk 2003). Obserwacje grudniowe zdarzają się na Śląsku nielicznie, ale regularnie i dotyczą najpewniej końcówki przelotu jesiennego.

W 2017 r. dokonano także dwóch obserwacji prób zimowania **brodźca piskliwego** *Actitis hypoleucos* na Śląsku – 14.01 widziano ptaka na Zb. Otmuchowskim (Ł. Berlik), a od listopada aż do połowy stycznia 2018 r. jeden ptak przebywał na tamie zb. Pławniowice, pow. gliwicki (G. Gaudnik, Z. Wnuk, W. Miłosz). Na Śląsku jest to ptak obserwowany zimą bardzo nieregularnie np. w latach 1983-1999 dokonano tylko pięciu stwierdzeń pojedynczych ptaków (Grochowski i in. 2016).

Najczęściej zimującym gatunkiem z rodziny bekasowatych (Scolopacidae) na Śląsku jest **samotnik** *Tringa ochropus*. W 2017 r. dokonano aż 12 stwierdzeń styczniowych, choć zwykle wykazuje się tu od 3 do 8 obserwacji rocznie. Wygląda na to, że ten sezon zimowy był rekordowym w ciągu ostatnich 40 lat (Grochowski i in. 2016).

Dogodne żerowisko dla ptaków siewkowych na stawach Jamnik w Dolinie Baryczy skupiało ciekawe ptaki jeszcze przed nastaniem kalendarzowej zimy. W dniach 18-26.11 obserwowano tu pojedynczego **biegusa malutkiego** *Calidris minuta* (W. Lenkiewicz). Koniec przelotu jesiennego tego gatunku kończy się zwykle w październiku, a obserwacje listopadowe należą do rzadkości. Do końca XX w. zanotowano 8 takich stwierdzeń, a najpóźniejsze miało miejsce 16.11.1995 na stawach Siemień na Lubelszczyźnie (Tomiałojć i Stawarczyk 2003). Opisywana tu obserwacja z Doliny Baryczy jest więc prawdopodobnie najpóźniejszą w Polsce.

Płatkonóg płaskodzioby *Phalaropus fulicarius* jest w Polsce rzadkim gatunkiem migrującym. Do końca 2015 r. widziano go w Polsce około 100 razy, z czego 27 na Śląsku (Smyk i Stawarczyk 2015, Komisja Faunistyczna 2016, Stawarczyk i in. 2017). Gatunek obserwowany jest w Polsce od końca kwietnia do połowy stycznia (Stawarczyk i in. 2017). Do tej pory najwcześniejszą obserwacją wiosenną w Polsce było stwierdzenie z 30.04.2010 ze Zb. Nyskiego (Komisja Faunistyczna 2011, Stawarczyk i in. 2017). W 2017 r. dokonano obserwacji o miesiąc wcześniejszej – pojedynczego osobnika widziano w okresie 1-16.04 na stawach Ruda Sułowska w Dolinie Baryczy (W. Lenkiewicz i in.). Niższa obserwacja jest obecnie najwcześniejszą w kraju.

Mewa trójpalcza *Rissa tridactyla* obserwowana jest w Polsce głównie na wybrzeżu i przede wszystkim w okresie jesienno-zimowym. Obserwacje wiosenne stanowią 11% wszystkich stwierdzeń (Stawarczyk i in. 2017). Do tej pory

na Śląsku były zaledwie cztery obserwacje wiosenne (4,5% stwierdzeń w regionie). Piątej dokonano 4.04.2017, kiedy to niedojrzałego osobnika obserwowano na stawach Ruda Sułowska w Dolinie Baryczy (G. Orłowski).

Wiosenne obserwacje **rybitwy wielkodziobej** *Hydroprogne caspia* w Polsce rozpoczynają się od pierwszych dni kwietnia. Wcześniejsze należą do wyjątkowych, a rekordowo wczesna miała miejsce 9.03.1972 nad Pilicą. Na Śląsku jak dotąd brak było informacji o marcowych obserwacjach tego gatunku. Prawdopodobnie pierwszego takiego stwierdzenia dokonano w dniu 27.03.2017, kiedy widziano dorosłego ptaka nad Odrą we Wrocławiu-Kozanowie (J. Pomorska-Grochowska). W ostatnich latach przyloty rybitwy wielkodziobej pod koniec marca odnotowano również np. w 2010 r. na Północnym Podlasiu, kiedy to widziano 2-3 dorosłe osobniki 27-28.03 w Brzostowie i 30.03 dwa ptaki w Wiźnie (Grygoruk i Niedźwiecki 2011). W pozostałych sezonach również tam gatunek pojawia się jednak dopiero z początkiem kwietnia.

Przylot **rybitwy rzecznej** *Sterna hiundo* do Polski przypada średnio na ok. połowę kwietnia. Obserwacje marcowe są bardzo rzadkie. Prawdopodobnie gatunek najwcześniej w Polsce widziano 17.03.1977 na Ziemi Świętokrzyskiej, a na Śląsku 30.03.2001 na stawach Wielikąt (Tomiałojć i Stawarczyk 2003). Druga obserwacja marcowa miała miejsce 31.03.2014 na stawach Zielony Dąb w Dolinie Baryczy (G. Orłowski; Obserwacje faunistyczne 2015). W opisywanym 2017 r. dokonano kolejnej obserwacji: 31.03 jednego ptaka widziano na Zb. Mietkowskim (G. Orłowski).

Zimowanie **błotniaka stawowego** *Circus aeruginosus* w Polsce to zjawisko stosunkowo nowe. Pierwsze dwie obserwacje w miesiącach zimowych miały miejsce na Śląsku pod Gubinem 28.12.1988 i 18.02.1990 r. (J. Lewandowski; Obserwacje faunistyczne 1992). Przez kolejną dekadę dokonano co najmniej 10 kolejnych stwierdzeń w Wielkopolsce i na Podlasiu (Tomiałojć i Stawarczyk 2003). Kolejne obserwacje w regionie śląskim miały miejsce dopiero w 2017 r.: 12.01 – widziano dorosłą samicę we Wrocławiu-Żernikach, a następnie być może tego samego osobnika widziano tu 20.02, co może wskazywać na udaną próbę przezimowania (H. Schwarz). Drugiej obserwacji dokonano 16.01 – samicę stwierdzono w Dzierżoniowie (G. Hada-Jasikowski).

Kurhannik *Buteo rufinus* to rzadki gatunek, który corocznie zalatuje do Polski z południowego-wschodu Europy, najczęściej od lipca do września oraz w kwietniu i maju (Stawarczyk i in. 2017). 20.01.2017 widziano dorosłego kurhannika na polach uprawnych w Opolu-Winowie (T. Tańczuk, M. Zawadzki; fot. 1). Do tej pory w Polsce gatunek obserwowano zimą trzykrotnie – dwa razy w grudniu i raz w styczniu. Niniejsza obserwacja jest więc czwartym zimowym stwierdzeniem gatunku w kraju i drugim na Śląsku. Wcześniej obserwowano młodego osobnika w okresie 12-20.12.2015 w Świdnicy (Stawarczyk i in. 2017).

W 2017 r. dokonano dwóch ciekawych fenologicznie stwierdzeń **krętogłowa** *Jynx torquilla*. W dniu 1.04 widziano samca w Prędociicach, pow. zgorzelecki (S. Rubacha). Obserwacja ta jest wyrównaniem najwcześniejszej wiosennej obserwacji na

Śląsku, a być może i w Polsce. Również 1.04 widziano krętogłowa w 2014 r. na stawach Wielikąt (M. Nagler; Obserwacje faunistyczne 2015). Nie jest to jednak data szczególnie odbiegająca od średniej daty przylotu na Śląsku w ostatnich latach. Gatunek ten jest bowiem corocznie obserwowany w dniach 2-5.04 (KAŚ 2018). Do tej pory brak jednak w literaturze obserwacji marcowych. Do końca XX w. gatunek pojawiał się później, zwykle w drugiej połowie kwietnia, a obserwacje z pierwszej dekady miesiąca nazywano „wyjątkowo wczesnymi” (Tomiałojć i Stawarczyk 2003). Ciekawa jest również obserwacja jesienna krętogłowa: 14.10.2017 widziano jednego ptaka w Bielawie, pow. dzierżoniowski (M. Pach). Fenologia przelotu jesiennego tego gatunku jest słabo poznana. Zwykle odlatuje on z Polski w pierwszej połowie września, choć zdarzają się obserwacje październikowe, a nawet pojedyncze z listopada (np. 17.11.1991 w Goczałkowicach-Zdrój, J. Król), czy nawet z końca grudnia (Obserwacje faunistyczne 1992, Tomiałojć i Stawarczyk 2003). Krętogłów jest rzadko obserwowany jesienią, toteż każda obserwacja z tego okresu wzbogaca wiedzę o fenologii występowania gatunku w Polsce.

Żołna *Merops apiaster* jest na Śląsku rzadkim gatunkiem lęgowym i przelotnym. O terminach przelotu jesiennego na Śląsku wiadomo stosunkowo niewiele. W latach 2011-2018 zgromadzono w KAŚ 15 obserwacji wrześniowych tego gatunku. Przypadają one zawsze na pierwszą połowę września, a najpóźniejsza to 14 ptaków 18.09.2015 w Miskowicach, pow. kamiennogórski (H. Sztwiertnia). W 2017 r. słyszano co najmniej jednego ptaka w

dniu 27.09 w miejscowości Ossy, pow. tarnogórski, w przełocie na południe (S. Beuch, P. Skałban). Jest to prawdopodobnie najpóźniejsza obserwacja żoły na Śląsku i o dzień wcześniejsza od podawanej jako najpóźniejsza w Polsce – 28.09.2001 jeden ptak widziany w Buszkowicach pod Przemyśłem (Kurek 2012).

Fenologia występowania **raroga *Falco cherrug*** w Polsce obejmuje niemal cały rok, ze szczytem w okresie letnio-jesienным i wiosną od marca do końca maja (Stawarczyk i in. 2017). Interesująca jest więc obserwacja gatunku dokonana w środku zimy – 12.01 widziano dorosłego raroga w Opolu-Zaodrz (M. Zawadzki). Wcześniej stwierdzono w kraju tylko jeden przypadek ewidentnie zimującego ptaka – 6.01 i 6.02.2010 widziano dorosłego osobnika pod Wrocławiem (K. Ostrowski i in.). Niniejsza obserwacja jest więc drugim przypadkiem zimowania raroga w kraju. Zimowanie tego gatunku na północ od łęgowisk zdarza się rzadko (Smyk i in. 2016).

Gąsiorek *Lanius collurio* jest obserwowany w Polsce do końca września, ale obserwacje z początku października nie należą obecnie do rzadkości. Wyjątkowe są natomiast obserwacje z końca tego miesiąca. W dniu 24.10.2017 widziano młodego gąsiorka w Przyworach Opolskich, pow. opolski (R. Świerad). W tym samym terminie gatunek widziany był do tej pory dwukrotnie – w 1970 r. obserwowano jednego osobnika pod Legnicą (Tomiałoć i Stawarczyk 2003), a w 1999 r. nad zb. Świerklaniec (K. Kokoszka, A. Ochmann; Obserwacje faunistyczne 2004). Późniejsze stwierdzenia tej dzierzby miały miejsce 26.10.1997 w Zarzecz, pow. cieszyń-

ski (J. Król; Obserwacje faunistyczne 2004) i 2.11.1986 nad Zb. Goczałkowickim (J. Król; Tomiałoć i Stawarczyk 2003) – co jest najpóźniejszym stwierdzeniem na Śląsku.

Przelot jesienny **pliszki żółtej *Motacilla flava*** trwa zwykle do końca października. Interesująca jest więc obserwacja z 11.12, kiedy jednego ptaka widziano nad Zb. Mietkowskim (G. Orłowski). W literaturze pojawia się szereg obserwacji z grudnia, a nawet z połowy stycznia i lutego (Obserwacje faunistyczne 1996, 2004, Tomiałoć i Stawarczyk 2003). Zastanawiające jest jednak ile z tych stwierdzeń dotyczyło faktycznie tego gatunku, a ile było pomyłonych z powszechnie zimującą pliszką górską *M. cinerea*. Zwłaszcza w czasach, gdy gatunek ten miał dużo mniejszy zasięg niż obecnie i często nie spodziewano się go na niżu. Np. na początku XX w. pliszka żółta miała corocznie zimować pod Szczecinem (Tomiałoć i Stawarczyk 2003), co wobec dzisiejszej wiedzy wydaje się raczej mało prawdopodobne.

Zimowanie **zniczka *Regulus ignicapilla*** na Śląsku jeszcze do niedawna uważano za zjawisko wyjątkowe (Tomiałoć i Stawarczyk 2003). Obecnie coraz łagodniejsze zimy zdają się temu sprzyjać i staje się to zachowaniem coraz powszechniejszym (Obserwacje faunistyczne 2016). W 2017 r. dokonano trzech obserwacji styczniowych i dwóch z końca grudnia: 14.01 jednego ptaka widziano w Kaczowie, pow. strzeliński (K. Ostrowski), 22.01 aż trzy osobniki w Bobrownikach, pow. nowosolski (P. Lewandowski), 29.01 jednego w Mielęcinie, pow. świdnicki (T. Zarzycki), 26.12 widziano jednego we Wrocławiu-Ja-

nówku (W. Górka) a 31.12 również jeden ptak obserwowany był w Rogowie Opolskim, pow. opolski (R. Świerad).

Jemiołuszki *Bombycilla garrulus* przylatują na Śląsk w okresie jesienno-zimowym, a ostatnie osobniki są obserwowane zwykle maksymalnie do końca kwietnia. Ciekawe wydaje się więc znalezienie w dniu 9.05 samicy jemiołuszki potraconej tego samego dnia przez samochód w Staszowicach, pow. wołowski (K. Konieczny). Obserwacje majowe tego gatunku są częstsze w północnej części kraju (Tomiałoć i Stawarczyk 2003) – na Śląsku jemiołuszki rzadko zostają tak długo. Na 21 sezonów badań gatunku w Zielonej Górze najpóźniejszą obserwacją była ta z 27.04 (Czechowski i Jędro 2017). Spośród danych KAŚ w ciągu ostatnich 10 lat zanotowano tylko cztery obserwacje majowe. Trzy z nich miały miejsce 2.05.2009 w różnych lokalizacjach regionu, ostatnia 2.05.2013 – migrujący ptak w Bytomiu-Miechowiach (S. Beuch). Obserwacja ze Staszowic wydaje się być najpóźniejszą w ostatnich latach na Śląsku. Rekordowe daty dla regionu miały miejsce pod koniec XX w.: 16.05.1975 (J. Lontkowski, E. Sudryk; Tomiałoć i Stawarczyk 2003) i 14-16.05.1991 pojedyncze ptaki we Wrocławiu (A. Szrednicki, K. i M. Martini; Obserwacje faunistyczne 1992, 1996).

Migracja jesienna **podróżniczka** *Lucinia svecica* kończy się zwykle we wrześniu, a wszelkie obserwacje październikowe były uważane za wyjątkowe. W XX w. najpóźniejsze stwierdzenia pochodziły z 1.10 i 5.10 (Tomiałoć i Stawarczyk 2003). W dniu 15.10.2017 widziano jednego ptaka na Wrocławskich Polach Irygacyjnych (A. Gorczewski). Jest to obecnie

najprawdopodobniej druga najpóźniejsza obserwacja na Śląsku. Nieco później obserwowano młodego ptaka 16.10.2006 w Bytomiu-Miechowicach (Beuch 2012).

Obserwacje dużych stad

Populacja wędrującej i zimującej w naszym kraju **bernikli białolicej** *Branta leucopsis* wykazuje w ostatnich latach silne trendy wzrostowe (Chylarecki i in. 2018). Przekłada się to na coraz większe stada obserwowane na Śląsku. W dniach 5-11.03, w okolicach Płosk i Wąsosz w pow. górowskim widziano 56-57 osobników (W. Lenkiewicz i in.). Poprzednim regionalnym rekordem były 42 ptaki obserwowane w marcu 2015 r. na Zb. Mietkowskim (G. Orłowski; Obserwacje faunistyczne 2016). Największe koncentracje w Polsce obserwowane są w północno-zachodniej i północnej części kraju. Rekordowo widziano stado ponad 1000 os. bernikli białoliczych w 2015 r. w Ujściu Warty (Chylarecki i in. 2018).

Gęś krótkodzioba *Anas brachyrhynchus* jest w Polsce gatunkiem rzadkim i nie tworzy u nas nigdy dużych zgrupowań. Do tej pory największym stadem stwierdzonym w Polsce była obserwacja 6 osobników w dniu 2.04.2006 w Bartnikach w Dolinie Baryczy (Stawarczyk i in. 2017). W 2017 r. pobito ten rekord o jednego osobnika. Dnia 3.03 widziano 7 ptaków w Osieku, pow. trzebnicki (G. Orłowski, W. Lenkiewicz).

Najliczniejsze stada **gągoła** *Bucephala clangula* w Polsce, sięgające nawet powyżej 10000 ptaków, notuje się głównie w północnej części kraju, szczególnie na Zatoce Gdańskiej czy Zalewie Szczecińskim. Na Śląsku gągoł był zawsze dużo mniej

liczny i obserwowane tu stada rzadko przekraczają 100-200 os. (Tomiałojć i Stawarczyk 2003, Obserwacje faunistyczne 2012-2015). Najliczniejsze skupienia gatunek ten tworzy zwykle w północno-zachodniej części regionu. W dniu 26.02.2017 na stawach Radziądz, pow. trzebnicki, obserwowano 430 os. (W. Lenkiewicz). Jest to szczególnie duże stado w regionie, ale nie rekordowe. W dniu 27.02.1995 widziano aż 900 gągołów na Jez. Sławskim (A. Rösler; Obserwacje faunistyczne 2004).

Zbiornik Dzierżno Duże był od dawna najlepszym na Śląsku zimowiskiem **bie-laczka** *Mergellus albellus*. W latach 90. XX w. i na początku XXI w. notowano tu koncentracje nawet do 250-300 osobników (Obserwacje faunistyczne 2004, Beuch i Szlama 2017). Teraz jego liczebności na stanowisku są znacznie mniejsze, zwykle nie przekraczające 70 ptaków. W 2017 r. zaobserwowano tu ponownie duże stado jakich nie widziano od dawna: 1.01 widziano 95 (Z. Wnuk), a 30.12 aż 156 osobników (D. Szlama). Na innych zbiornikach czy kompleksach stawowych w regionie gatunek nie osiąga takich liczebności (KAŚ 2018).

Hełmiatka *Netta rufina* najliczniej obserwowana jest na stawach w dolinie górnej Odry, które są obecnie najważniejszymi stanowiskami lęgowymi w kraju (Stawarczyk i in. 2017). Wiosną 2017 r. na stawach Wielikąt padły kolejne rekordy koncentracji tego gatunku na Śląsku. W dniu 15.03 na jednym stawie w tym kompleksie widziano 118 ptaków (85 samców, 33 samice) (S. Beuch; fot. 2), 18.03 już 124 osobniki (84 samce, 40 samic) (M. Rojek), a 19.03 naliczono 116 os. (89 samców,

27 samic) (W. Miczajka). W tym samym czasie, w oddalonym o 12 km rezerwacie stawowym Łęczczok obserwowano 25-35 osobników (S. Beuch). W całej dolinie górnej Odry w połowie marca 2017 r. zanotowano więc co najmniej 150-160 hełmiatek. Kolejną wysoką liczebność odnotowano w omawianym roku w okresie zbiorowego pierzenia kiedy to 23.06 stwierdzono na stawach Wielikąt 114 ptaków (95 samców, 19 samic) (S. Beuch). Poprzedni rekord liczebności na tym stanowisku wykazano w 2015 r., kiedy wiosną naliczono tu 86 hełmiatek (M. Nagler; Obserwacje faunistyczne 2016).

Podgorzałka *Aythya nyroca* jest na Śląsku nieliczną kaczką, której jedyne lęgowiska w regionie znajdują się na stawach w Dolinie Baryczy. Tam również można obserwować najliczniejsze zgromadzenia tego gatunku. W dniu 8.08 na stawach w Rudzie Sułowskiej, pow. milicki, obserwowano jednocześnie 81 osobników (39 samców, 13 samic i 29 piskląt/młodych) (W. Lenkiewicz).

Jesienne koncentracje **plaskonosza** *Spatula clypeata* na stawach w Dolinie Baryczy należą do największych na Śląsku np. w kompleksie Radziądz regularnie stwierdza się od 1300 osobników w 2015 r. do 1592 w 2016 r. (Obserwacje faunistyczne 2016, 2017). W 2017 r. na stawach w Rudzie Sułowskiej w dniu 16.09 odnotowano aż 1680 plaskonosów (W. Lenkiewicz). Są to liczebności bliskie rekordowym, uzyskiwanym jesienią 2005 r. kiedy 18.10 naliczono na stawach Jamnik 1780 ptaków (P. Gębski, T. Drazny; Obserwacje faunistyczne 2008). Największe pierzowiska tej kaczki w Polsce wykazywano w ujściu Warty, gdzie w latach 80. XX w. obserwo-

Fot. 1. Kurhannik *Buteo rufinus* obserwowany w styczniu 2017 r. w Opolu (fot. M. Zawadzki)

Photo 1. The second Silesian winter record of Long-legged Buzzard, Opole, January 2017

Fot. 2. Fragment stada 118 hełmiatek *Netta rufina* w marcu 2017 r. na stawach Wielikąt (woj. śląskie, fot. S. Beuch)

Photo 2. A part of Red-crested Pochards flock consisting 118 ind., March 2017, Wielikąt fishponds

wano nawet 4000-5000 ptaków (Tomiałojć i Stawarczyk 2003).

Stada **rożeńca** *Anas acuta* obserwowane na Śląsku rzadko przekraczają 70-80 osobników. W dniu 19.03 na śródpolnym rozlewisku w Wąsoszu, pow. górowski, obserwowano koncentrację 116 osobników (W. Lenkiewicz), co jest największym zgromadzeniem odnotowanym od ok. 15 lat w regionie. Informacje o rekordowo licznych stadach rożeńca na Śląsku zgromadzone w KAŚ to 326 ptaków widzianych 23.10.2001 na stawach w Radziądzu i aż 650 w dniu 9.03.2002 w Chodlewie (A. Zalisz). W latach 80. XX w. stada nie przekraczały 300 osobników i zwykle liczyły tyle co obecnie (Dyrz i in. 1991). Rożeniec najliczniej gromadzi się na rozlewiskach dużych, naturalnych rzek, których brak jest na Śląsku. Dużo liczniejszy jest więc w Wielkopolsce, gdzie na rozlewiskach Noteci dość regularnie obserwuje się wiosenne stada sięgające 600-900, a nawet 1150 osobników (P. Wylegała; Żurawlew i Radziszewski 2013, 2014). Jeszcze większe skupiska – 1000-2000 osobników rożeniec tworzy wiosną nad Narwią i Biebrą (Grygoruk i Niedźwiecki 2009, 2011).

Perkoz rdzawoszyi *Podiceps grisegena* należy do najmniej stadnych perkozów gniazdujących regularnie w Polsce. Obecnie spotyka się na Śląsku stada od kilku do kilkunastu ptaków, choć w 1983 r. widywano na Zb. Turawskim maksymalnie do 92, a w 1997 r. do 45 osobników. Prawdopodobnie wraz ze spadkiem lęgowej populacji tego gatunku w Środkowej Europie (Chylarecki i in. 2018) spadła również liczba obserwowanych ptaków na przelotach. Stada przekraczające 20 osobników są obecnie rzadkością, dlatego obser-

wacja 22 perkozów rdzawoszyich w dniu 5.11 oraz aż 18 ptaków zimą, 30.12 na zb. Dzierżno Duże (D. Szlama) to fakty warte odnotowania.

W czasie jesiennej migracji, **siewki złote** *Pluvialis apricaria* najliczniej pojawiają się na północy Polski (Meissner i in. 2011). Tam też spotyka się największe stada tego gatunku. Na Śląsku najczęściej i najliczniej gatunek obserwowany jest w Dolinie Baryczy (Meissner i in. 2011). W dniu 25.11 na spuszczonej stawie w Rudzie Sułowskiej, pow. milicki, obserwowano 3110 siewek złotych (W. Lenkiewicz, G. Orłowski). Jest to prawdopodobnie jedno z większych stad tego gatunku na Śląsku. W drugiej połowie XX w. maksymalnie obserwowano 385 osobników w 1975 r. (Dyrz i in. 1991), natomiast obecnie stada powyżej 1000 osobników obserwowane są niemal corocznie (KAŚ 2018). Największym znanym stadem odnotowanym na Śląsku jest 4500 ptaków widzianych 14.03.2009 na polach uprawnych w Łukaszowie, pow. złotoryjski (K. Struś).

Omawiany sezon był kolejnym z rzędu, w którym odnotowano rekordowe stada **mew małych** *Hydrocoloeus minutus* na Zb. Turawskim. Dnia 26.04 widziano 1640 (J. Stasiak), a 29.04 – 1260 osobników (M. Zawadzki) (więcej o tym: Stasiak i in. 2018).

W dniu 20.09.2017 na zbiorowym noclegowisku mew na zbiorniku Dzierżno Duże obserwowano jedną dorosłą i 33 młode (juv/imm.) **mewy żółtonogie** *Larus fuscus* (S. Beuch). Nie jest to wprawdzie stado dorównujące największemu stwierdzonemu w regionie, które liczyło 80 osobników (Obserwacje faunistyczne 2016), ale zdecydowanie największe od-

notowane skupisko ptaków pierwszorocznych. Do tej pory udział tej grupy wiekowej w dwóch największych stadach wynosił 7,5% (74 ad. i 6 juv) i 4,2% (44 ad., 2 subad i 2 juv.).

Czapla biała *Ardea alba* jest gatunkiem, który od kilkudziesięciu lat wykazuje spektakularny wzrost liczebności w całym kraju. Do 1983 r. był to jeszcze gatunek, którego każda obserwacja podlegała orzecznictwu Komisji Faunistycznej. Na przełomie XX i XXI w. wróciła do Polski jako gatunek lęgowy, a w całym kraju obserwowano wówczas stada od kilkudziesięciu do kilkuset ptaków (Tomiałojć i Stawarczyk 2003, Stawarczyk i in. 2017). Obecnie lęgowa populacja czapli białej przekracza w kraju 350 par (Komisja faunistyczna 2018), a koczujące stada sięgają nawet do tysiąca osobników. Tak jak w dniu 5.11.2017, kiedy na stawach Radziądz, pow. trzebnicki obserwowano 1050 os. (T. Drazny, W. Lenkiewicz). Jest to najwyższa liczebność uzyskana na Śląsku w ciągu ostatnich kilku lat (Obserwacje faunistyczne 2012-2017, KAŚ 2018) i prawdopodobnie rekordowa na Śląsku w ogóle.

Zimą 2017 r. odnotowano wyjątkowo duże stado **mazurków** *Passer montanus* pod Pszennem, pow. świdnicki. W dniu 6.01 widziano tam co najmniej 2500 os. (J. Słowikowski), a w dniach 6-18.01 na polach na południe od Świdnicy obserwowano dodatkowo stado 1000-1500 os. (J. Słowikowski). Są to największe jak dotąd stada opisane z terenu Śląska (Dyrz i in. 1991, Tomiałojć i Stawarczyk 2003, Obserwacje faunistyczne 2012-2017). Przegląd maksymalnych stad mazurków w kolejnych latach (Obserwacje faunistyczne

2012-2017, KAŚ 2018) wskazuje na ich tendencję wzrostową. Może to iść w parze z silnie dodatnim trendem populacji lęgowej mazurka na Śląsku, gdzie jest najszybciej wzrastającym gatunkiem pospolitym (Beuch i in. 2015).

Gil *Pyrrhula pyrrhula* jest gatunkiem, który w okresie polęgowym tworzy zwykle stada mniejsze niż 20 osobników. Na 391 obserwacji stad gili zgromadzonych w KAŚ z lat 1994-2017 było tylko pięć skupisk przekraczających 50 osobników (1,3%). Największe z nich odnotowano w omawianym tu 2017 r. W dniu 14.01 widziano 81 ptaków w Złotym Potoku, pow. lubański (T. Maszkało, F. Pozauć). Jest to obecnie jedno z większych stad wykazanych dotąd na Śląsku. Największe odnotowane w regionie liczyło 120 ptaków 26.12.2002 r. w Bzionkowie, pow. oleski (K. Garncarz; Obserwacje faunistyczne 2004). W Polsce rekordowo naliczono 136 gili w stadzie w byłym woj. kieleckim (Tomiałojć i Stawarczyk 2003).

Śnieguła *Plectrophenax nivalis* występuje na Śląsku nielicznie w okresie jesienno-zimowym i najczęściej obserwuje się je tu pojedynczo lub w stadach do kilkudziesięciu ptaków. W ostatnich latach największe skupiska tego gatunku obserwuje się na Płaskowyżu Głubczyckim. W dniu 14.01.2017 widziano 131 śnieguła na polu uprawnym w Babicach, pow. głubczycki (Z. Wnuk, M. Nagler). Również wcześniej widywano tu stada przekraczające 100 osobników np.: 111 ptaków 1.01.2013 w Grudyni Wielkiej, pow. kędzierzyńsko-kozielski (M. Nagler, Z. Wnuk). Nie są to jednak liczebności nawet zbliżone do rekordowych na Śląsku. Zimą 2004-2005 r. na Zb. Mietkowskim obser-

wowano stada 650-1600 śnieguł (Obserwacje faunistyczne 2006, 2008), a wcześniej regularnie spotykano tamże 300-500 ptaków (Obserwacje faunistyczne 1996, 1998, 2004, Tomiałojć i Stawarczyk 2003). Jednak z jakiegoś powodu od kilkunastu lat tak wysokich liczebności już się na Śląsku nie odnotowuje.

Obserwacje gatunków rzadkich

Bernikla obrożna *Branta bernicla* jest na Śląsku najrzadziej obserwowanym gatunkiem ze swojego rodzaju. W latach 1990-2016 wykazywano w regionie 0-3 stwierdzeń rocznie (średnio 1,3 w roku). W 2017 r. dokonano rekordowych czterech obserwacji. W dniu 28.02 widziano ptaka w Bartnikach w Dolinie Baryczy (J. Zygałło), 17-20.04 jednego ptaka nad Zb. Komorowskim (K. Żarkowski), 7.10 jednego dorosłego nad Zb. Mietkowskim (J. Wojdat i inni), a w dniu 1.11 samotnego ptaka przy zabytkowej kopalni srebra w Tarnowskich Górach (R. Jarzombek).

W 2017 r. po raz pierwszy stwierdzono w Polsce lęg **karolinki *Aix sponsa*** (fot. 3). Dnia 23.05 obserwowano w Kamieniu Śląskim, pow. krapkowicki, parę tych kaczek wodzącą piątkę piskląt (M. Pastrykiewicz). Większość karoleinek obserwowanych w Europie to uciekinierzy z niewoli lub potomkowie ptaków introdukowanych. W wielu miejscach dochodziło do okazjonalnych lęgów, przede wszystkim w Wielkiej Brytanii, ale też w Austrii, Belgii, Niemczech czy w Irlandii (Mitchell 2017).

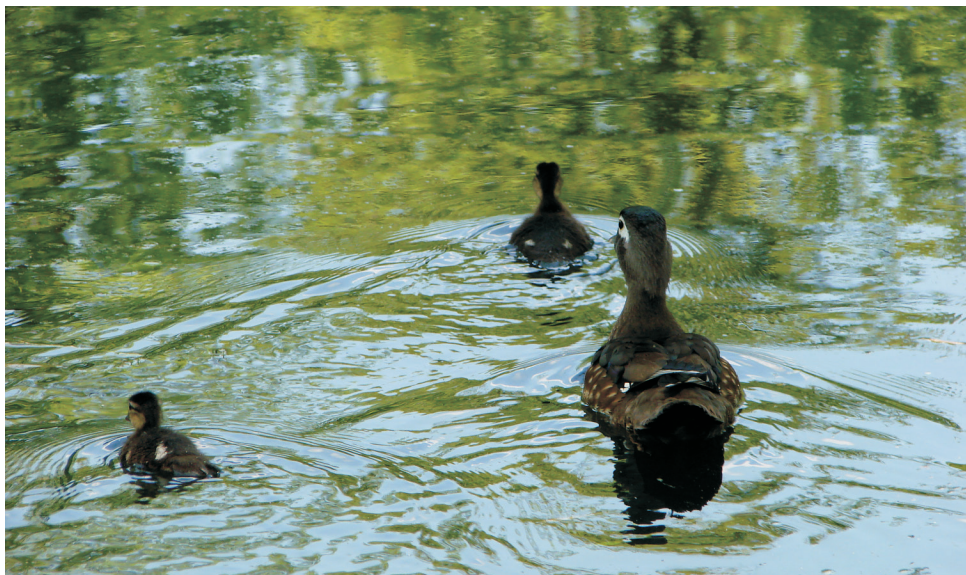
Regularnie już gnieźdzącą się w Polsce kaczką obcego pochodzenia jest **mandarynka *Aix galericulata***. W 2017 r. w Brzegu stwierdzono trzeci przypadek jej lęgu na Śląsku. Poprzednio pary z pisklę-

tami w regionie obserwowano w 2008 r. w Szczepanowie i w 2016 r. również w Brzegu (Kąkol i Stajszczyk 2008, Obserwacje faunistyczne 2017). Najbardziej stała populacja lęgowa tego gatunku w kraju gniazduje w Warszawie (Stawarczyk i in. 2017).

Jedynym nowym gatunkiem dla Śląska stwierdzonym w roku sprawozdawczym jest **siewka złotawa *Pluvialis fulva*** (fot. 4). W dniach 18.11-02.12.2017 i 7.01.2018 młodego ptaka widziano na stawach Radziądz i Jamnik, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz i in.). Było to ósme stwierdzenie tego gatunku w Polsce i jednocześnie pierwsza obserwacja w okresie zimowym (Komisja Faunistyczna 2018).

2017 r. okazał się niespodziewanie ubogi w obserwacje **płatkonoga sztydłodziobego *Phalaropus lobatus*** na Śląsku. Dokonano tylko trzech stwierdzeń tego gatunku: 3.09 jednego młodego widziano nad osadnikiem Farskie, pow. gliwicki (G. Schneider), w dniach 2-12.09 widziano jednego na Stawach Przemkowskich (G. Lorek, A. Chlebowski, M. Cieślak), a do dwóch ptaków przebywało w dniach 9-13.09 na Zb. Przeczyckim (A. Sokół i in.). Dużo rzadszy **płatkonóg płaskodzioby *Ph. fulicarius*** miał w 2017 r. na Śląsku dwa stwierdzenia, a więc tylko o jedno mniej niż jego zazwyczaj liczniejszy krewniak (Komisja Faunistyczna 2018).

Obserwacja **wydrzyka wielkiego *Stercorarius skua*** w dniach 3-4.11 na Zb. Goczałkowickim (M. Nagler, Z. Włodarski) była siódmym stwierdzeniem gatunku na Śląsku. 2017 r. był rekordowym sezonem, w którym dokonano w całym kraju aż siedmiu obserwacji tego gatunku (Komisja Faunistyczna 2018).

Fot. 3. Pierwsza lęgowa karolinka *Aix sponsa* w Polsce. Samica z pisklętami, Kamień Śląski, woj. opolskie, maj 2017 r. (fot. M. Pastrykiewicz)

Photo 3. The first breeding record of Wood Duck in Poland, Kamień Śląski, May 2017

Fot. 4. Pierwsza dla Śląska siewka złotawa *Pluvialis fulva* na stawach Jamnik, woj. dolnośląskie, jesień 2017 r. (fot. W. Lenkiewicz)

Photo 4. The first Silesian record of Pacific Golden Plover, Jamnik fishponds, Autumn 2017

W omawianym roku miało miejsce na Śląsku aż siedem obserwacji **orlicy** *Ichthyaetus ichthyaetus*: ptaka drugorocznego widziano 20.06 w Gliwicach (J. Cabak), 25.07 na Jez. Kunickim, pow. legnicki (P. Kołodziejczyk), 12.09 i 3.11 na Zb. Mietkowskim (G. Orłowski i in.) oraz ptaka pierwszorocznego 14.08 na Zb. Mietkowskim (G. Orłowski i in.), 24.09-25.11 na stawach w Dolinie Baryczy (W. Lenkiewicz i in.) i 17.11 w Nowym Dworze, pow. olawski (M. Stajszczyk, A. Andrzejczyk). Najprawdopodobniej były to jednak te same 2-3 ptaki obserwowane latem i jesienią w różnych miejscach regionu i trudno określić faktyczną liczbę stwierdzeń tego gatunku w 2017 r.

Obserwacja jednej młodej i trzech dorosłych **rybitw czubatych** *Thalasseus sandvicensis* w dniach 23-28.08 na Zb. Mietkowskim (G. Orłowski i in.) była 12 stwierdzeniem gatunku na Śląsku. Wcześniej cztery ptaki obserwowano tu tylko raz – 26.07.1998 na Zb. Turawskim (J. Udolf; Ławicki 2008).

Rybitwa białoskrzydła *Chlidonias leucopterus* nie należy na Śląsku do ptaków specjalnie rzadkich. Wiosną jest dość regularnie spotykana na przelotach, czasami wręcz inwazyjnie i bywa wówczas najliczniejszą z tzw. „bagiennych rybitw”. Rok 2017 był jednak na tyle słabym rokiem dla tego gatunku, że aż jest to warte odnotowania. Wiosną dokonano czterech obserwacji dorosłych ptaków, jedną obserwację w końcu czerwca i 2-3 stwierdzenia pojedynczych młodych latem i jesienią. Łącznie w 2017 r. obserwowano ją 6-7 razy w całym regionie. Dla porównania w 2014 r. odnotowano 88 stwierdzeń, w 2015 r. – 50, a w 2016 r. – 19 (KAŚ 2018).

Najbardziej chyba niespodziewaną obserwacją 2017 r. było stwierdzenie trzecieorocznego **orla stepowego** *Aquila nipalensis* w dniu 7.05 w Sarnowie, pow. gliwicki (G. Gaudnik; fot. 5). Było to drugie stwierdzenie gatunku na Śląsku dokonane po 33 latach. Poprzednio młodego ptaka schwytano w lipcu 1984 r. w Kobiórze, również na Górnym Śląsku. Obserwacja była 18 stwierdzeniem orla stepowego w Polsce (Stawarczyk i in. 2017, Komisja Faunistyczna 2018).

Do tej pory wszystkie obserwacje **puszczyka uralskiego** *Strix uralensis* na Śląsku ograniczone były do obszaru województwa śląskiego. W roku sprawozdawczym dokonano dwóch stwierdzeń tej sowy, z których pierwsze dotyczyło ptaka potrąconego 20.10 przez samochód w Żorach i odwiezionego do azylu w Mikołowie (J. Wąsiński). Drugi osobnik był to ptak obserwowany w dniach 2-9.12 w Miechowej, pow. kluczborski, a więc w północnej części woj. opolskiego (K. Jelonk; fot. 6).

Trzeciego w regionie stwierdzenia „**sokoła tundrowego**” *Falco peregrinus calidus* (fot. 7) dokonano w rok po pierwszym i drugim (Obserwacje faunistyczne 2017). Młodego ptaka obserwowano w dniu 30.09 na Zb. Turawskim (M. Zawadzki). Było to 16 stwierdzenie tego podgatunku sokoła wędrownego w kraju (Komisja Faunistyczna 2018).

Dziewięć stwierdzeń „**srokosza stepowego**” *Lanius excubitor homeyeri* w 2017 r. na Śląsku to najlepszy uzyskany dotąd wynik. Autorem niemal wszystkich obserwacji był ponownie jeden obserwator: Krzysztof Ostrowski, który specjalnie poszukiwał tego podgatunku w terenie. Jego

Fot. 5. Drugi dla Śląska orzeł stepowy *Aquila nipalensis* stwierdzony ponownie po 33 latach, Sarnów, woj. śląskie, maj 2017 r. (fot. G. Gaudnik)

Photo 5. The second Silesian record of the Steppe Eagle, observed after 33 years, Sarnów, Silesian Province, May 2017

Fot. 6. Puszczyk uralski *Strix uralensis* obserwowany w grudniu 2017 r. w Miechowej, północna Opolszczyzna (fot. K. Jelonek)

Photo 6. Ural Owl recorded in Miechowa, northern part of Opole Province, December 2017

Fot. 7. Trzeci dla Śląska „sokół tundrowy” *Falco peregrinus calidus* obserwowany we wrześniu 2017 r. na Zb. Turawskim, woj. opolskie (fot. M. Zawadzki)

Photo 7. The third Silesian record of Tundra Peregrin Falcon in September 2017 at Turawa Reservoir

Fot. 8. Trzecia w Polsce i druga na Śląsku świstunka iberyjska *Phylloscopus ibericus*, marzec 2017 r., stawy Owiesno, woj. dolnośląskie (fot. M. Pach)

Photo 8. Third for Poland Iberian Chiffchaff, March 2017, Owiesno fishponds, Lower Silesia Province

obserwacje oraz spostrzeżenia innych ornitologów z całego kraju wskazują na to, iż ten takson jest tu dużo liczniejszy niż do tej pory uważano. W 2017 r. obserwowano go w całym kraju 19 razy (Komisja Faunistyczna 2018).

Czarnowron *Corvus corone* to gatunek sporadycznie lęgowy w zachodniej części Polski, najczęściej w parach mieszanych z wroną siwą *C. cornix*. W XXI w. odnotowano w całym kraju tylko dziewięć przypadków lęgów czarnowrona, w tym dwa dotyczące par czystych (Stawarczyk i in. 2017). W 2017 r. odkryto lęg pary mieszanej na terenie Śląskiego Ogrodu Zoologicznego w Chorzowie, woj. śląskie (K. Koźlik). Według pracowników zoo, ptak ten gniazduje tu co najmniej od 2015 r. Był to drugi przypadek pewnego lęgu tego gatunku na Śląsku w XXI w. Wcześniej przez kilka lat (co najmniej 2004-2007) jeden osobnik gniazdował w Gliwicach-Żernikach (Żurawlew i in. 2010).

Jednym z rzadziej obserwowanych gatunków ptaków na Śląsku, będącym jednocześnie regularnie lęgowym w Polsce, jest **wodniczka** *Acrocephalus paludicola*. W dniu 23.04 śpiewającego samca widziano na zalanym zapadlisku kopalnianym Farskie, pow. gliwicki (P. Skałban). Była to prawdopodobnie dopiero druga obserwacja wodniczki w regionie w XXI w. Poprzedniej obserwacji dokonał ten sam obserwator w dniu 7.08.2004 na łąkach przy zb. Dzierżno Duże (Beuch i Szlama 2017).

Drugiej dla Śląska i trzeciej w Polsce obserwacji **świstunki iberyjskiej** *Phylloscopus ibericus* dokonano 31.03 na stawach Owiesno, pow. dzierzoniowski (M. Pach; fot. 8). Wszystkie krajowe obser-

wacje dotyczyły śpiewających samców. Pierwszy raz widziano ten gatunek w czerwcu 2005 r. w Łodzi, a drugi, będący jednocześnie pierwszym stwierdzeniem na Śląsku, w maju i czerwcu 2012 r. w Karłonoszach (Stawarczyk i in. 2017).

„Pierwiosnek syberyjski” *Phylloscopus collybita tristis* pojawia się w Polsce niemal corocznie, zazwyczaj późną jesienią, zimą lub wyjątkowo wiosną (Stawarczyk i in. 2017). Na Śląsku dokonano do tej pory dwóch stwierdzeń tego podgatunku, obu w 2016 r. (Obserwacje faunistyczne 2017). W roku sprawozdawczym zaobserwowano go po raz trzeci – śpiewający terytorialny samiec przebywał w dniach 4-6.06 w Lesie Miechowskim w Bytomiu (P. Skałban i in.; fot. 9). Była to pierwsza czerwcową obserwacja tego tajgowego podgatunku w Polsce (Stawarczyk i in. 2017).

Jesienią 2017 r. nastąpił w całej Polsce niespotykany dotąd nalot **czeczotek tundrowych** *Acanthis hornemanni*. Zanotowano co najmniej 107 stwierdzeń tego gatunku, w tym 14 obserwacji na Śląsku. Dnia 8.11 widziano ptaka w Kondratowicach, pow. strzeliński (P. Kołodziejczyk), 10.11 – młodego nad zb. Sudety (M. Pach), 12.11 – dwa ptaki w Magnuszowicach, pow. opolski (M. Zawadzki, T. Tańczuk), 16.11 – samicę i młodego w Siemianowicach Śląskich (M. Kowalski), 17.11 – młodego w Tyńcu nad Ślężą, pow. wrocławski (K. Ostrowski), 18.11 – jednego ptaka w Brzeziej Łące, pow. wrocławski (A. Kuźnia), 19.11 – dwa stwierdzenia pojedynczych w okolicach zb. Dzierżno Duże (W. Miczajka), 23.11 – 1 ptak nad Zb. Turawskim (J. Stasiak), 25.11 – dorosły samiec w Cieninie, pow. trzebnicki (T. Maszkało,

Fot. 9. Trzeci na Śląsku „pierwiosnek syberyjski” *Phylloscopus collybita tristis* był terytorialnym samcem obserwowanym w czerwcu w Lesie Miechowskim, Bytom, woj. śląskie (fot. S. Beuch)
Photo 9. The singing territorial male of Siberian Chiffchaff in June 2017, Bytom, Silesian Province,

Fot. 10. Jedna z wielu czeczotek tundrowych *Acanthis hornemanni* obserwowanych jesienią i zimą 2017 na Śląsku. Radziądz, grudzień 2017 r. (fot. M. Sołowiej)
Photo 10. The great influx of Arctic Redpolls in autumn 2017 included Silesia. Radziądz, Lower Silesia

A. Knychala), 3.12 – samiec w Potoczku, pow. kłodzki (M. Sołowiej, A. Malecha), 9.12 – dorosły samiec w Radziedzu, pow. trzebnicki (M. Sołowiej; fot. 10), 10.12 – dorosły samiec w Brześciu, pow. wrocławski (K. Ostrowski), 22.12 – jeden osobnik w Opolu (M. Zawadzki). Nalot ten znacznie przekroczył liczbę dotychczasowych stwierdzeń czeczotki tundrowej na Śląsku, która przed 2017 r. wynosiła raptem 9 obserwacji (Smyk i Stawarczyk 2015).

Na koniec warto jeszcze zwrócić uwagę na gatunki, które dość regularnie pojawiają się na Śląsku, a których stwierdzeń w 2017 r. w ogóle nie odnotowano. Były to bernikla kanadyjska *Branta canadensis*, edredon *Somateria mollissima*, czapla purpurowa *Ardea purpurea*, wydrzyk długosterny *Stercorarius longicaudus*, wydrzyk tęposterny *S. pomarinus*, wójcik *Phylloscopus trochiloides* i górniczek *Eremophila alpestris*.

Summary

In 2017 one new species for the Silesian Ornithological Region, the Pacific Golden Plover, was recorded. Another interesting finding was the first breeding record of the Wood Duck in Poland. Worth noticing were also: the second for Silesia Iberian Chiffchaff and Steppe Eagle reported after 33 years. The third regional Siberian Chiffchaff was the territorial male observed in an untypical phenological period. Unusual influx of Arctic Redpoll in the Autumn (14 records) was twice as high as the total number of previous records in the region.

At the end of 2017 the list of birds of the Silesian Ornithological Region comprised 382 species.

W 2017 r. ukazała się publikacja opisująca historyczne stwierdzenie **świergotka szponiastego** *Anthus richardi* na Górnym Śląsku. Dnia 27.09.1885 Josef Żelisko, leśniczy arcyksięcia Albrechta, miał zaobserwować stado siedmiu świergotków szponiastych w okolicach Dziegielowa, pow. cieszyński, z którego odstrzelił jednego osobnika. Okaz miał trafić do kolekcji V. von Tschusi zu Schmidthoffen i K. von Dalla-Torre (Hudeček 2017). Miejsce obserwacji leży wprawdzie w granicach historycznego Górnego Śląska, jednak poza przyjętymi granicami Śląskiego Regionu Ornitologicznego (Wuczyński i Kołodziejczyk 2013). Nie można więc dodać tego gatunku do listy ptaków regionu, tym bardziej bez ustosunkowania się do tego faktu Komisji Faunistycznej.

przygotowali:

Szymon Beuch, Radosław Gwóźdź

Literatura

- Beuch S. 2012. Rozmieszczenie, liczebność i środowisko podrózniczka *Luscinia svecica* w konurbacji górnośląskiej. Ptaki Śląska 19: 79-94.
- Beuch S., Betleja J., Chodkiewicz T., Lewandowska J., Chylarecki P., Czyż B. 2015. Zmiany liczebności pospolitych ptaków lęgowych na Śląsku w latach 2000–2014. Ptaki Śląska 22: 7–37.
- Beuch S., Szlama D. 2017. Ptaki zbiornika Dzierżno Duże w latach 2006–2017. Ptaki Śląska 24: 15-41.
- Chylarecki P., Chodkiewicz T., Neubauer G., Sikora A., Meissner W., Woźniak B., Wylegała P., Ławicki Ł., Marchowski D., Betleja J., Bzoma S., Cenian Z., Górski A., Korniluk M., Moczarska J., Ochocińska D., Rubacha S., Wieloch M., Zielińska M., Zieliński P., Kuczyński L. 2018. Trendy liczebności ptaków w Polsce. GIOŚ, Warszawa.
- Czechowski P., Jędro G. 2017. Występowanie jemiołuszki *Bombicilla garrulus* w Zielonej Górze w latach 1994-2015. Ptaki Śląska 24: 107-116.

- Dyrz A., Grabiński W., Stawarczyk T., Witkowski J.** 1991. Ptaki Śląska. Monografia faunistyczna. Uniwersytet Wrocławski. Zakład Ekologii Ptaków, Wrocław.
- Feige N., van der Jeugd H., van der Graff S., Larsson K., Leito A., Stahl J.** 2008. Newly established breeding sites of the Barnacle Goose *Branta leucopsis* in North-Western Europe – an overview of breeding habitats and colony development. *Vogelwelt* 129: 244-252.
- Grochowski P., Beuch S., Czechowski P., Betleja J., Smyk B.** 2016. Zimowanie ptaków wodnych na Śląsku w latach 2011-2016. *Ptaki Śląska* 23: 79-109.
- Grygoruk G., Niedźwiecki S.** 2009. Faunistycznie ważne obserwacje ptaków na Północnym Podlasiu w roku 2008. *Dubelt* 1: 79-121.
- Grygoruk G., Niedźwiecki S.** 2011. Faunistycznie ważne obserwacje ptaków na Północnym Podlasiu w roku 2010. *Dubelt* 3: 103-135.
- Hudeček J.J.** 2017. Historical record of Richard's Pipit (*Anthus richardi*) on the territory of Upper Silesia. *Acta Mus. Siles. Sci. Natur.* 66: 173-176.
- Jasiński M., Barcz M., Kajzer Z.** 2012. Pierwsze i drugie stwierdzenie czajki towarzyskiej *Vanellus gregarius* na Pomorzu na tle występowania gatunku w Polsce. *Ptaki Pomorza* 3: 112-116.
- KAS** 2018. Kartoteka Awifauny Śląska. www.kas.ptakislaska.org. Dostęp w dniu 16.11.2018.
- Kąkol A., Stajszczyk M.** 2008. Lęg mandarynki *Aix galericulata* na Dolnym Śląsku. *Ptaki Śląska* 17: 77-89.
- Komisja Faunistyczna** 2011. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2010. *Ornis Pol.* 52: 117-149.
- Komisja Faunistyczna** 2015. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2014. *Ornis Pol.* 56: 99-136.
- Komisja Faunistyczna** 2016. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2015. *Ornis Pol.* 57: 117-147.
- Komisja Faunistyczna** 2017. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2016. *Ornis Pol.* 58: 83-116.
- Komisja Faunistyczna** 2018. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2017. *Ornis Pol.* 59: 119-153.
- Kurek H.** 2012. Populacja lęgowa żołą *Merops apiaster* w Przemyślu – 48 lat obserwacji (1965–2012). *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 68: 243-258.
- Ławicki Ł.** 2008. Występowanie rybitwy czubatej *Sterna sandvicensis* na śródlądziu Polski. *Not. Orn.* 49: 122-126.
- Meissner W., Sikora A., Antczak J., Guentzel S.** 2011. Liczebność i rozmieszczenie czajek *Vanellus vanellus* i siewek złotych *Pluvialis apricaria* w Polsce jesienią 2008 roku. *Ornis Pol.* 52: 181-195.
- Mitchell D.** 2017. Birds of Europe, North Africa and the Middle East. An Annotated Checklist. Lynx Edicions, Barcelona.
- Obserwacje faunistyczne** 1992. Obserwacje fenologiczne, Obserwacje dużych stad, Obserwacje gatunków rzadkich. *Ptaki Śląska* 9: 91-100.
- Obserwacje faunistyczne** 1996. Obserwacje faunistyczne. *Ptaki Śląska* 11: 160-170.
- Obserwacje faunistyczne** 1998. Obserwacje faunistyczne. *Ptaki Śląska* 12: 165-190.
- Obserwacje faunistyczne** 2004. Obserwacje faunistyczne. *Ptaki Śląska* 15: 141-171.
- Obserwacje faunistyczne** 2006. Obserwacje faunistyczne. *Ptaki Śląska* 16: 173-186.
- Obserwacje faunistyczne** 2008. Obserwacje faunistyczne. *Ptaki Śląska* 17: 91-107.
- Obserwacje faunistyczne** 2011. Rzadkie ptaki na Śląsku obserwowane w roku 2011. *Ptaki Śląska* 18: 101-120.
- Obserwacje faunistyczne** 2012. Obserwacje faunistyczne z roku 2011. *Ptaki Śląska* 19: 153-180.
- Obserwacje faunistyczne** 2013. Faunistycznie ważne obserwacje ptaków na Śląsku w roku 2012. *Ptaki Śląska* 20: 110-169.
- Obserwacje faunistyczne** 2014. Faunistycznie ważne obserwacje ptaków na Śląsku w roku 2013. *Ptaki Śląska* 21: 162-218.
- Obserwacje faunistyczne** 2015. Faunistycznie ważne obserwacje ptaków na Śląsku w roku 2014. *Ptaki Śląska* 22: 192-249.
- Obserwacje faunistyczne** 2016. Najważniejsze obserwacje awifaunistyczne na Śląsku w roku 2015. *Ptaki Śląska* 23: 189-199.
- Obserwacje faunistyczne** 2017. Najważniejsze obserwacje awifaunistyczne na Śląsku w roku 2016. *Ptaki Śląska* 24: 153-172.

Smyk B., Stawarczyk T. 2015. Zmiany składu gatunkowego awifauny Śląska w ciągu ponad 200 lat regionalnych badań ornitologicznych. *Ptaki Śląska* 22: 159–184.

Smyk B., Ostrowski K., Duduś L. 2016. Zimowe obserwacje raroga *Falco cherrug* na Dolnym Śląsku. *Ptaki Śląska* 23: 182–185.

Stasiak J., Zawadzki M., Leszczyński M. 2018. *Ptaki Zbiornika Turawskiego w latach 1992–2017*. *Ptaki Śląska* 25: 5–42.

Stawarczyk T., Cofta T., Kajzer Z., Lontkowski J., Sikora A. 2017. *Rzadkie ptaki Polski*. Studio B&W Wojciech Janecki, Sosnowiec.

Stawarczyk T. 2018. Zmiany taksonomiczne na liście ptaków krajowych według taksonomii IOC. *Ornis Pol.* 59: 71–77.

Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. *Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany*. PTPP „pro Natura”, Wrocław.

Wuczyński A., Kołodziejczyk P. 2013. Granice Śląskiego Regionu Ornitologicznego. *Ptaki Śląska* 20: 170–180.

Żurawlew P., Czechowski P., Ławicki Ł. 2010. Występowanie czarnowrona *Corvus corone* w Polsce. *Ornis Pol.* 51: 262–274.

Żurawlew P., Radziszewski M. 2013. Wielkopolski Raport Ornitologiczny nr 3. Podsumowanie roku 2011. *Ptaki Wielkopolski* 2: 152–175.

Żurawlew P., Radziszewski M. 2014. Wielkopolski Raport Ornitologiczny nr 4. Podsumowanie roku 2012. *Ptaki Wielkopolski* 3: 151–178.